خەرەگەلەک، جڤاکی کوردستان بنکۆڵ دەکەن ... چوارەم ... ئەمجەد شاکەلی

باشووری کوردستان، زۆرینەی ڕەهای خەڵکەکەی، بەجگە لەوانەی حیزب و دەسەڵات و نانخۆری سەر خوانی ئەوان، لە ڕەوشێکی ئابووری پڕ لە نایەکسانی و نادادیدا دەژین. نایەکسانی ئابووری، بەرهەم و دەستکردی، ئابووری بازاڕ و ئابووری ئازاد و کەرتی تایبەت و سەرمایەدارییە.

چوارەم ...
ئەمجەد شاکەلی

-کەرتی تایبەت-

ئەو بەشەی باشووری کوردستان، کە پێی دەگوترێ هەرێم، تا ساڵی 1991، لە هەموو ڕوویەکەوە، بەشێک بوو لە عیراق و تەواوی قانوونەکانی عیراقی تێدا پێڕەو دەکران. دیارە ئێستاش هەر بەشێکە لە عیراق، لە بەڕێک جیاوازیی لەنێوان ئەو هەرێمە و عیراقدا هەیە، چون هەرێم، لە هەندێک بواردا، جۆرێک سەربەخۆیی هەیە. ئەوەی من مەبەستمە بیڵێم، بواری ئابوورییە. ئابووریی عیراق و کوردستانیش ئەمڕۆ، لەسەر بنەمای "ئابووریی ئازاد، ئابووریی بازاڕ، بازاڕی ئازاد"، دامەزراوە و ئەوەی بۆ کراوە بە بناخەی ئابووری. ئابووریی بازاڕ، لە هەموو جیهاندا پشت بە کەرتی تایبەت دەبەستێ و پشت دەکاتە کەرتی گشتی. وەها ئابوورییەک، دەکاتە: سەرمایەداری.
کەرتی تایبەت، پێچەوانەی کەرتی گشتییە. کۆمپانیا، ئیدی گەورە یا گچکە، لە کەرتی تایبەتدا، کەسێکی تایبەت، خێزانیک، یا چەند کەسانێکی تایبەت، یا چەند خێزانێک، خاوەندارێتی دەکەن، لە لە کەرتی گشتیدا، دەوڵەت، کارگێڕییە گشتییەکان، ئوستانداری یا شارەداری، خاوەندارێتی دەکەن. وەک نموونە، لە سوێد کۆمپانیاکانی ئیکیا (Ikea)، ڤۆڵڤۆ (Volvo)، هەئەم (H&M) و کۆمپانیا گچکە ئاساییەکان، هەموو کەرتی تایبەت خاوەنیانن. کۆمپانیای وزە (ئێلێکتریک) و تاڤگەکان، دوو کۆمپانیان، سەدلەسەد سەر بە کەرتی گشتین و لەلایەن دەوڵەتی سوێدەوە خاوەندارێتی دەکرێن. کۆمپانیای

دیکەش هەن، وەک کۆمپانیای خانووبەرە، لەلایەن هەموو شارەدارییەکانەوە خاوەندارێتی دەکرێن، ئەوانەش هەر سەر بە کەرتی گشتین. کەرتی تایبەت، بەگوێرەی پێناسەکەی، هی کەسانێکی تایبەت یا خێزانگەلێک یا کۆمەڵە و ڕێکخراوگەلێکی پێکهاتوو لە کەسانێکی قازانجخواز، کە لە چوارچێوەیەکدا خڕدەبنەوە، هەموو ئەمانە وەدووی دەسکەوتی ئابووری و قازانجدا وێڵن. هەندێ جار لەنێوان کەرتی گشتی و کەرتی تایبەتدا، کەرتێکی دیکە هەیە، کەرتی سێیەمی پێ دەگوترێ، یا کەرتی خێرخوازی و کاری جڤاکی و کاری هەرەوەزی و خانەی هزر و ئەو جۆرانە، کە نە هی دەوڵەتن و نە هی کەسی تایبەت، بەڵکە خەڵکانێک پێکەوە خاوەندارێتی دەکەن، هەندێ وەدووی قازانجەوە نین. ئەو جۆرە کۆمپانیانەی کەرتی سێیەمە، هەندێ جار دەخرێنە خانەی ڕێکخراوەیل و کۆمپانیایەیلی ناحوکوومەتییەوە، کە(NGO)یشیان پێ دەگوترێن.

سەرمایەداری، بە دابەشکردنێکی نادادوەرانە و پشتگوێخستنی زۆرینەی نەداران و پشتبەستن بە چینە باڵا دەستڕۆیشتوو و گیرفانپڕەکان و دەسەڵاتەوە، گرێدراوە. سەرمایەداری پامالەی بازاڕ دەکات و ئەوەیشی ئەو پامالە و داگیرکارییە دەکات، کەمینەیەکی نێو جڤاک و وڵاتە، کە تەنانەت حوکوومەتیش دەگرێتەوە و وەها حوکوومەتێکیش دەبێتە حوکوومەتی کەمینە، کە لە بازاڕی سیاسەتدا، حوکوومەتی ئۆلیگارکی (Oligarchy) پێ دەگوترێ. وەها حوکوومەت و دەسەڵاتێک، خەڵکانێک دەستی بەسەردا دەگرن، کە: پایەی باڵای چینایەتییان هەبێت، وەک ئەوەی سەربە چینێکی ئەریستۆکرات و ناسراو بن، ساماندار و دارا بن، ڕایەڵە و پەیوەندێکی خێزانی توندوتۆڵ و خزمایەتی و خوێن لەنێوانیاندا هەبێت، خوێندەواری بەرز و خاوەن بڕوانامەی باڵا بن، خاوەنی کۆمپانیای مەزن و سەرمایە بن، ڕوومەتێکی ئایینی بن و دەسەڵاتێکی ئایینییان هەبێت، پلەوپایەیەکی سیاسییان هەبێت، خاوەنی هێزی چەکدار بن یا خەڵکیان، ئیدی بە هەر هۆیەکەوە، وەدووکەوتبن. ئەو جۆرە خەڵکانە، کە کەمینەشن، هەم پامالەی بازاڕ(ئابووری) و هەم پامالەی دەسەڵات (سیاسەت) دەکەن، ئیدی بەو دووە، کە لفانەی یەکدین، گەل، وڵات، زۆرینەی ڕەهای خەڵک و هەرچی بوارێکی ژیانە، دەیخەنە بندەستی خۆیانەوە. وەها هەژموون و دەسەڵاتێک، هەندێ جار لەنێو خێزانەکاندا، وەک بەماوەیی، نەوە لە دوای نەوە دەمێنێتەوە و گەلێ جاریش، بەماوەیی، مەرج نییە بە گەیشتن و بوون و پاراستنی وەها دەسەڵاتێک!

سیستمی سیاسی و ئابووریی سەرمایەداری، خاوەندارێتی ئامرازەکانی

بەرھەمھێنان و بازرگانی و پێشەسازی، دەداتە دەست تاک و کۆمپانیا تایبەتەکان، کە تەنیا ئامانجیان قازانجە و ھیچ د□رفەتێک بۆ حوکوومەت ناھێڵرێتەوە و بنەما و پایەکانی ئەو ئابوورییە، موڵکییەتی تایبەت، کەڵەکەکردنی سەرمایە، ھەڵپەی قازانج و بازاڕی ڕکابەرییە. بۆشایی نێوان موڵکدار و موڵکنەدار، دارا و نەداران، بە ھۆی دابەشکردنی ناڕەوای داھاتەوە، ھەمیشە فراوانتر دەبێت. سەرمایەداری مافی تاکی بۆ گرنگە، کە دەتوانێ ھەڵبژێری، کاڵا، ماد دە، خوێندنگە، نەخۆشخانە، ئۆتۆمۆبیل، شەمەندەفەر، خواردنگە، قاوەخانە، مەیخانە، جل و پۆشاک، خواردنەوە، جگەرە، گەشت، ئامێر، تەکنۆلۆگی، بازاڕ و فرۆشگە و ھەزاران شتی دیکە ھەڵبژێرێ، لێ کێن ئەوانەی ھەڵدەبژێرن؟ باشترینی ئەو کاڵا و خزمەتانە، ئەو تاکانە ھەڵیاندەبژێرن، کە دەستڕۆیشتوو و گیرفانپڕن و خاوەن پارەوپووڵن، ھەژاران توانستی ھەڵبژاردنیان نییە و ھەمیشە لەو ھەڵبژاردنانەدا مایەپووچ و بێبەش دەبن و ھیچیان دەستناکەوێت. سەرمایەداران دەتوانن بە ئارەزووی خۆیان کاریگەر بن لە بڕیاردان بەسەر نرخ و بازاڕدا و لەبەر دەستتێکەڵکردنیان لەگەڵ دەسەڵاتدا، یا لەبەر ئەوەی ئەوان خۆیان دەسەڵاتن و دەسەڵاتیش ئەوانە، چ ڕێگرییەکیان لێ ناکرێ، تەنانەت ئەگەر بڕیارەکان بە زیانی زۆرینەی خەڵک و وەڵاتییانیش بگەڕێنەوە، کە لە ڕاستیشدا ھەر بەو جۆرەیە. سەرمایەداران، تەنانەت کەونەکۆمۆنیستەکانیانیش، کە ئیدی بوون بە سەرمایەدار و کە شارەزایی و پسپۆرییەکی باشیان لە ئابووری بازاڕ و ڕکابەری بازاڕ و نێونەتەوەییدا ھەیە، تەنانەت ئەو کۆمۆنیستانەشیان، ھەرگیز وێژدانیان نابزوێ و تێرکردنی زگێکی برسی و پۆشتەکردنەوەی ڕووتێکی سەرمابردەڵە و تیمارکردنی نەخۆشێکی گیرفانبەتاڵ، بەخێوکردن و گرتنەخۆی زارۆکێکی بێ سەرپەرشت، بەبێ بەرانبەر و مفت، بە دواکەوتوویی و بێمێشکی و لەدەستدانی ئاوەز، دەزانن.

ئەوەی سەرێ، کە تا ھەنووکە گوترا، ڕێک ئەو ڕەوش و واقیعەیە، کە لە کوردستاندا پیادە دەکرێ.
ئەمڕۆ لە کوردستان، تەندروستی، نەخۆشخانە، دەرمان و ھەموو ئەو شتانەی بەندن بەو بوارەوە، بە زۆریی کەوتوونەتە بندەستی کەرتی تایبەت. سەدان نەخۆشخانەی گەورەی بواری جیاواز، سەدان تاقیگە و دەرمانخانە و کارگەی دەرمانسازی، ھی سەرمایەداران و لەنێویشیاندا بەرپرسانی حیزب و دەسەڵات، کە ئەوانیش ھەر سەرمایەدارن. بژیشک، کە لە نەخۆشخانەی دەوڵەتیدا کار دەکات، دوای یەک دوو ساڵێک لەوەی خوێندن تەواو دەکات و پسپۆریی لە بەشێکی تەندروستیدا وەردەگرێ،

ئیدی دەتوانێت خاوەنی کلینیکی خۆی بێت و کارەکەی لە نەخۆشخانە دەوڵەتییەکەشدا هەر هەبێت و مووچەی ئەویش وەرگرێت. لە سوێد، بژیشک ئەگەر لە نەخۆشخانەی دەوڵەتیدا کاری کرد، ناتوانێت و بۆی نییە، کلینیکی خۆی هەبێت.

ئەو بژیشکەی کوردستان، کە خاوەنی کلینیکی خۆیەتی و لە نەخۆشخانەی گشتیی دەوڵەتدا کار دەکات، نەخۆشەکانی، ئەگەر نەخۆشییەکیان هەبێت لەو بوار و بەشەیدا، کە کاکی بژیشک پسپۆڕیەتی، لە نەخۆشخانەگشتییەکە چارەسەریان ناکات و کلیاندەکات بۆ کلینیکەکەی خۆی، بەوەی بە پارە تیماریان بکات و دوو سێ کیلۆ دەرمانیان بۆ بنووسێت و بیاننێرێ بۆ ئەو دەرمانخانەیەیشی، کە هی خۆیەتی یا هاوبەشە لەگەڵ کەسێکدا تێیدا، بۆ کرینی دەرمان. ئەو نەخۆشخانە تایبەتانە، کە هی کەرتی تایبەتن، پارەی خەیاڵیی لە نەخۆش وەردەگرن بۆ چارەسەرییەکی تەنانەت گچکەیش.

لەو نەخۆشخانانەدا بە نەشتەرگەرییەک، باس لە چەندین هەزار دۆلار دەکرێ. ئێستا لە کوردستان، وەک بڵێی بەشێکە لە ئەمەریکا، کە باس لە پارە دەکرێ، خەڵک بە دۆلار قسە دەکات، تەنێ جیاوازییەکی لەگەڵ ئەمەریکادا ئەوەیە، لە کوردستان بە دۆلار، زمانی گەڵا و دەفتەر و بلۆک بەکاردەهێنرێت. بەرپرسان و سەرمایەداران، کە ئەو هەموو بەڵایەیان بە خەڵکە هەژارەکە ساز کردووە، بۆ خۆیان، بۆ چارەسەر و تیماری نەخۆشییەکانیان، دەچنە دەرەی وڵات. ژمارەی نەخۆشخانەی تایبەت لە باژێڕەکانی کوردستاندا، تا دێ لە زیادبووندایە. بێجگە لە بەرپرس و سەرمایەداری کوردستان، دەیان نەخۆشخانەی وڵاتانی دەوروبەری کوردستان و دەرەکی، کە ئەوانیش هەر هی سەرمایەدارانی ئەو وڵاتانەن، لە کوردستان هەن. بە پارەی زۆر و خەیاڵیی، سەرمایەداران لە ڕێگەی بەڵێندەر و ئۆفیسی تایبەتەوە، گەشتی بژیشکی و تیماری نەخۆش بۆ دەرەی کوردستان، بۆ تورکیا، ئێران، هیندوستان و ئەوروپا، ڕێکدەخەن.

شەل و کوێر و کەڕ و لاڵ و سەقەتکردنی نەخۆش، گەلێ جاران، لەو نەخۆشخانە تایبەتانەی کوردستاندا ڕوودەدەن و کەس خۆی لێ ناکات بە خاوەن. بژیشکی ئوردونی، ئێرانی، تورکیایی و شوێنانی دیکە، لە ڕێگەی بەڵێندەر و خەڵکانی دیکەوە دەهێرێنە کوردستان و بەسەر خەڵکی هەژار و بەڵەنگازی وڵاتدا دەیانکەن بە جالینۆس و ئیبنولهەیسەم(إبن الهيثم) و ئیبنونەفیس(إبن النفيس) و ئەلکیندی(الكندي) و بە ماوەی چەند ڕۆژێکی مانەوەیان لە کوردستان، هەندەی ساڵێکی وڵاتی خۆیان پارە خڕدەکەنەوە و بە گیرفانی

هەڵەتبزاوەوە دەگەڕێنەوە ماڵی خۆیان و ئەوەیشی هەناونی بە کوردستان، ئەویش لەو ئاهەنگی ڕووتاندنەوەی هەژاراندا، پارووی چەوری خۆی دەگلێنێ. هاوردنی دەرمان، لە دەرێ ڕا، کە ئەویش بازرگانییەکە بیلیۆنان دۆلاری تێدا قازانج دەکرێ، لەنێویاندا سەدان جۆری خراپ و بێکەڵک و کاتبەسەرچوو و زیانبەخش هەن، کە لە هەموو قوژبنێکی ئەم دنیایەوە، بێ گوێدانە هیچ مەرجێک بەجگە لە قازانج، وەک ژار و دەرد، دەرخواردی نەخۆشی کوردستان دەدرێن، تەواوی ئەمانە ڕووتاندنەوەی خەڵکە هەژارەکە و کوشتنیان و هەڵئاوسانی گیرفانی سەرمایەدارانی کوردستانە.

بواری خوێندن و خوێندنگە و زانستگە، بوارێکی دیکەی بازاڕی کەرتی تایبەتە. باژێڕ و شارێکە نییە لە کوردستاندا، زانستگە و لەتەزانستگە و شتێکی لەو جۆرەی تێدا نەبێت. دەیان زانستگەی بیانی، تورکی، لبنانی، ئەمەریکایی، ئینگلستانی، فرانسی و شوێنانی دیکە کراونەوە و خوێندکار بە پارە تێیاندا دەخوێنێت. دیارە ئەو خوێندکارە بەچووە دەوڵەمەندانەی، لە زانستگە دەوڵەتییەکاندا بەهۆی کەمیی نمرەوە وەرناگیرێن، لە زانستگە تایبەتییەکاندا بە پارە جێگەیان دەکرێتەوە و دوای چەند ساڵێک، بە هەر شێوەیەک بێت، خوێندنی خۆیان تەواو دەکەن و ڕکابەری خوێندکارانی زانستگە دەوڵەتییەکان دەکەن و لەبەر ئەوەی لە بنەمادا بە خۆیان بەچکە دەوڵەمەندن، بواری وەرگرتنی کار بۆ ئەوان نەک هەر ئاسانترە، بەڵکە تا ڕادەیەک مسۆگەریشە. تەنێ زانستگەی تایبەت نییە، کە لە کوردستان پەرەی پێ درابێ و زۆر بن، بەڵکە خوێندنگەی تایبەتیش هەموو ئەو وڵاتەی تەنیوەتەوە.

لە دایەنگە و باخچەی زارۆکان و سەرەتاییەوە تێیدایە تا دەگاتە ئامادەیی و دواتر. ئەو خوێندنگە تایبەتانە و ئەو زانستگە تایبەتانە، بەجگە لەوەی دامەزراوەیەلێکن بۆ قازانج و خۆکردنەوەی پارە کراونەوە، بەشێکیشیان، لە پەنای کارەکانیاندا، کاری مسیۆنەری و بڵاوکردنەوەی ئایینی عیسایی دەکەن و مێشکی زارۆک و خوێندکاری کوردستان دەئەوروپایێنن و دەخۆراوایێنن. خوێندن لەو خوێندنگە و زانستگە تایبەتانەدا، بە زمانی ئینگلیزییە، وەک بڵێی کوردستان بەشێک بێت لە وڵاتانی کۆمنوێڵس و بەشێک بێت لە ئەمەریکا، ئینگلستان یا ئۆسترالیا. خێزانی کورد وای لێهاتووە شانازی بەوەوە دەکات، کە منداڵەکەی وا لە خوێندنگەی سەرەتایی، ناوەندی، ئامادەییە تایبەتەکاندا دەخوێنێ، هەموو وانەکانی بە زمانی ئینگلیزییە و کوردی نازانێ! ئەوانەیشی منداڵیان لە زانستگە

تایبەتەکاندا دەخوێنن، ئەوانیش گەلێکیان پێ باشە، لەو زانستگەیە زمانی خوێندن ئینگلیزییە! کورد، کە لە زمانەکەی زیاتر هیچی دیکەی نییە و تەنێ زمانەکەیشیەتی لە تواندنەوە دەیپارێزێ.

شاعیری عەرەب مەحموود دەرویش(محمود درویش)، لە شیعرێکیدا بە ناوی “کورد بێجگە لە با هیچی تری نییە”، دەڵێ:”سێبەری سەر ناسنامەکەی دەتەکێنێت: ناسنامەکەم زمانەکەمە. من..و من. من زمانەکەمم. من دوورخراوەی نێو زمانەکەمم” . کورد، دەبوو کوردینەزانین و کوردینەخوێندنی پێ شەرم بووایە. دەبوو تەواوی بابەتەکانی بە زمانی کوردی بخوێندایە و کە کوردییەکەی ڕەوانکرد، ئەودەمی لە زمانە بیانییەکاندا، زمانی عەرەبی بە پلەی یەکەم، ئەوجا زمانی فارسی و ئەوجا زمانی تورکی خوێندبا و فێربووایە، چون ئەو سێ زمانە هەر سێ نەتەوە و چوار دەوڵەتن، دەوری کوردستانیان داوە و کوردستان و ئەو دەوڵەتانە لە یەک جیۆگرافیادا دەژین.

کوردستان نە لە ئەورووپایە، نە لە ئەفریقا و ئەمریکای سەروو و خواروو! بە گوێرەی هەندێک ئاماری وەزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینەوەی زانستی هەرێمی کوردستان، لە هەرێمی کوردستان 16 زانکۆ (زانستگە، ڕاسترە لە زانکۆ)ی حکوومەتی هەن، کە بەسەر شارەکانی کوردستاندا دابەش بوون، لە هەر بەگوێرەی ئەو وەزارەتە، 19 زانستگە و لقەزانستگەی تایبەت و 14 پەیمانگەی تایبەت، کە دەبنە 33 زانستگە و پەیمانگەی کەرتی تایبەت و ئەهلی، لە شار و شارۆکەکانی هەرێمدا هەن. واتە ژمارەی زانستگە دەوڵەتی و حوکوومەتییەکان لە کوردستان لە نیوەی ژمارەی زانستگە و پەیمانگە تایبەت و ئەهلی و نادەوڵەتی و ناحوکوومەتییەکان، کە تەواویان هی کەرتی تایبەتن، کەمترن. تێکڕای زانستگە و پەیمانگە دەوڵەتی و نادەوڵەتی و تایبەتەکان دەکەنە 49دانە. ئەوە تەنێ زانستگە، خۆ ئەگەر تەماشایەکی ژمارەی دایەنگە، باخچەی زارۆکان، خوێندنگەی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی بکەین، ئەوا سەیروسەمەرەی زیاتر دەبینین.

دانیشتووانی سوێد، سەرووی دە(10) میلیۆن کەسن و دوو هێندە و بەڕێکیش زیاترن لە دانیشتووانی هەرێمی کوردستان، کە بەڕێک لە پێنج (5)میلیۆن زیاترن. بە گوێرەی ئامارەکان، لە سوێد 48 زانستگە و خوێندنگەی باڵا هەن و 36 لەوانە حوکوومەتین و سەر بە دەوڵەتن و 12یشیان نادەوڵەتین و سەربە کەرتی تایبەتن، لە کاتێکدا ژمارەی زانستگە و پەیمانگە لە کوردستان زیاترن لە سوێد و ژمارەی زانستگە و پەیمانگەی تایبەت و نادەوڵەتی لە کوردستان دوو هێندەی ئەوانەی

سوێدن. سوێد یەک هەزار ساڵ دەبێت وەک قەوارەیەک، وەک دەوڵەتێک، هەبووە. کوردستان نە دەوڵەت بووە نە ئێستاش دەوڵەتە. سیستمی سیاسی و ئابووریی لە سوێد، سەرمایەدارییە، لە سەرمایەدارییەکی مەرجدار و تایبەت بە سوێد خۆی. بە بەراورد لەتەک وڵاتانی دیکەی ئەوروپا و ئەمەریکای سەرمایەداریدا، سوێد تا ڕادەیەک بڕێک بنەمای سۆسیالیستی و دادپەروەری و یەکسانی تێدایە. کوردستان لاسایی سوێد و وڵاتێن مانەندی ئەو ناکاتەوە، بەڵکە لاسایی ئەمەریکا دەکاتەوە!

لە وڵاتێکی وەک ئینگلستان، کە وەک بنگەی سەرمایەداری و دیموکراتی و لیبرالیزم، سەیردەکرێت، لە وتارێکدا لە 12 فێبریوەری 2019دا، لە ڕۆژنامەی گاردیان(The Guardian)ی لەندەنیدا، خوێندنگە تایبەتییەکان بە “مەتەری نادادی” یا “بزوێنەری نادادی” ناو دەبات و پێیوایە، ئەو خوێندنگەیانە ،جیاوازیی لەنێوان خوێندکاراندا چێدەکەن و دەبنە کارگەی بەرهەمهێنانی ڕێبەر و کارگێڕ و میدیاکار و هونەرمەند و پەرلەمانتار و سیاسی و دادوەر و وەرزشکار و خەڵکانی دەستڕۆیشتوو و بڕوە، خوێندکارانی خوێندنگە دەوڵەتییەکان، پشتگوێ دەخرێن و دوا دەکەون. خوێندنگە تایبەتییەکان لە ئینگلستان 6%ی ژمارەی خوێندکارانی ئەو وڵاتە فێردەکەن و باردەهێنن، کە دەکەنە625000 شاگرد و بەسەر 2600 خوێندنگەدا دابەش دەبن. ئەوە لە ئینگلستان، خەڵکی بەتەنگەوەهاتووی وڵات و مرۆڤی ئەوە بەو جۆرە دەنێڕنە ئەو مژارە، لێ لە کوردستانە تا بیناقاقا لە گەندەڵییدا چەقیو و خنکاوەکەی لەمەڕ خۆمان، هەرگیز باسێک لەو بابەتە نییە و هەرگیز کەس بەلای ئەوەدا ناچێت، کە پلەوپایەی جقاکی و دەسەڵات و هەژموونی مرۆڤێک، بۆماوەیی سامان و دەوڵەمەندی، لە باوکودایک و باوانەوە دیاری دەکات و هەمیشە ئەو خێزانە دارایانە دەبنە خودانی دەسەڵات و هەژموون و پایە و خێزانە هەژارەکانیش وەک پاشکۆ دەمێننەوە .

بواری گوازتنەوە، یەکێکە لە کارەساتاویترین بوارەکانی ژیان لە کوردستان، کە هەر هەمووی کەرتی تایبەت داگیری کردووە. هاتوچۆی نێو شارەکان، هاتوچۆی نێوان شارەکان و دەرەی شارەکان، هاتەچۆی دەرەی کوردستان، هەمووی کەرتی تایبەت ئەنجامی دەدات. ساڵانە زیاتر لە 100 هەزار ئۆتۆمۆبیل دەهاوردرێن بۆ هەرێمی کوردستان، بە ئەوەی یەک گەردیلە بیر لە ژینگە، شەقام، ڕێگەوبان، ڕووداوی ناخۆش و زیانی گیانی و ماددی بکرێتەوە. لەبری سەدان هەزار تاکسی و مینیبووس و ئەوانەی کەرتی تایبەت، کە بۆ هاتوچۆی خەڵک، لەسەر جادەکانن، دەشێ حوکوومەت، نەک کەرتی تایبەت، بە یەک لە سەدی1%ی

ئەو ژمارەیە، ماشێنی گەورە، بووس، مینیبووس، ترام و هی دیکە، بخاتە بواری هاتوچۆی خەڵکەوە و ژمارەی ئۆتۆمۆبیل لەو وڵاتەدا بهێنێتە سەر نیوە و چواریەک و ژیانی هەزاران خەڵک بپارێزرێ و ژینگە پاکژتر بێت. دەگوترێ، کە تەنێ لە شاری هەولێردا نزیکەی یەک میلیۆن ماشێنی تایبەت هەن و ڕۆژانە بەسەر ئەو شەقامانەدا دەخولێنەوە، ئەوجا لەوە گەڕێ، کە چەندی هی حوکوومەت و چەند تاکسی و هی دیکەش هەن. دیارە لە باژێڕەکانی دیکەش حاڵ لەوە باشتر نییە.

بواری کشتوکاڵی لە کوردستان، دەکرێتە قوربانی بەرهەمی کشتوکاڵیی وڵاتانی دەوروبەر. هەموو بەرهەمێکی کشتوکاڵیی تەنانەت ئەوانەیشی لە کوردستان فرەن، بازرگانان بە گوێدانە ئەوە هەر دەیانهێنن. زەوی کشتوکاڵ و کێلگە دەکرێنە خانوو و دەفرۆشرێن. گوڵ لە هۆڵاند و کینیاوە، مریشک لە برازیلەوە، هێلکە و ساوەر لە تورکیاوە، گوشتی مەڕ لە نیوزیلاندەوە، ڕانکوچۆغەی دووراو لە چینەوە و لە هەموو دنیاوە، بازرگانانی کورد دەیانهێنن، بە ئەوەی بیرێک لە وەرزێر و جووتیار و ئاژەڵدارانی کوردستان بکرێتەوە. پێستی ئاژەڵ، کە دەشێ دەیان شتی لێ دروستبکرێ، دوای سەربڕینی ئاژەڵەکە و خواردنی گۆشتەکەی، فڕێدەدرێ! خوری مەڕ و مووی بزن، کە جاران دەڕێسران و جاجم و خورج و کڵاش و هەڕ و نەوو و فەرەنجی و کەڵەک و دەیان شتی دیکەیان لێ دروستدەکران، ئێستا لە کوردستان دەسووتێنرێن! هەرچی کاڵایە، تەنانەت ئەو کاڵایانەیشی کوردستان بە خۆی بەرهەمی دەهێنێت، لە دەرێ ڕا دەهاوردرێن. ئەوە هیچ لە تورکیا و ئێران و سووریا و عیراقەوە، لە چین و ئەڵمانیا و برازیل و ئەمەریکا و نیوزیلاندەوە تا دەگاتە بنی دونیا بازاڕەکانی کوردستانیان لێ پڕ دەکەن. تەواوی ئەو ماڵوێرانییەیە بە پێزانینی حوکوومەت و بە بەشداریی سەرمایەدارانی حیزب و ئەوانی دیکە دەکرێ.

لە هەموو جیهاندا، باس لە خراپی و زیانی جگەرە دەکرێ و لە زۆرێک لە وڵاتانی جیهانە، لە شوێن و جێگە گشتییەکاندا، تەنانەت لە ڕیستۆرانت و مەیخانەکانیشدا، سیغارکێشان قەدەغەدەکرێت، کەچی لە کوردستان، بازرگانیکردن بە جگەرەوە دەگاتە ترۆپکی برەو. کوردستان، جاران بە خۆی گارگەی جگەرەدروستکردنی لە هەولێر و لە سلێمانیش هەبوون و تووتنی خۆماڵیی لەو کارگانەدا بەکاردەبران. ئێستا و ساڵانێکە، لەودەمەوە، کە ئیدی هەرێم هەیە، بازرگانی کوردستان، لەوپەڕی دنیاوە جگەرە دێنێتە نێو کوردستانەوە و لەوێشەوە بە قازانج دەینێرێتە هەندەران. بەپێی ئاماری وەزارەتی بازرگانیی حوکوومەتی هەرێمی کوردستان، لە سێ ساڵی ڕابردوودا بایی

نزیکەی سێ ملیار دۆلار جگەرە هاوردراوەتە هەرێمی کوردستان. هاوردەی جگەرەش ساڵ بە ساڵ زیادی کردووە، بەجۆرێك ساڵی ڕابردوو بە بەراورد بە ساڵی پێشتر 51% زیادی کردووە.

هەر بەپێی ئامارەکان نزیکەی 170 مارکە و جۆری جگەرە لە 42 وڵاتەوە دەهاورێنە کوردستان. هەندێک جۆری جگەرە لە کوردستان بەرچاو دەکەون، لە هیچ جێیەکی دنیادا نابینرێن. هەرێمی کوردستان بووەتە ناوەندێك بۆ هەناردنی جگەرە بۆ وڵاتانی دەوروبەر، مانگانە پتر لە 100 هەزار کارتۆن جگەرە بە هەموو جۆرەکانییەوە لە هەرێمی کوردستانەوە دەهەناردرێت بۆ ئێران و تورکیا و سووریا و عیراق. بازرگانی کورد، فەرهەنگی نێرگەلەکێشانیشیان هێناوەتە کوردستانەوە و بە سەدان نێرگەلەخانە لە کوردستان پەیدابوون.

جگەرە و نێرگەلە ئێستاکە کلاسیکن، دەرمان و حەبی مەستبوون و گێژبوون و ماددەی هۆشبەر و بەنگکێشانیش کوردستانی تەنیوەتەوە و هەڕەشەیەکی گەلێ گەورە لە دانیشتووانی وڵاتەکە دەکات. تەنێ جگەرە و نێرگەلە و ماددەی هۆشبەر نییە، کە بازرگانانی کوردستان، کوردستان و وڵاتانی دەوروبەریشیان لێ پڕ کردووە، خواردنەوە ئەلکهوولییەکانیش بە هەموو جۆرەکانییەوە، لە کوردستان بازاڕیان گەرمە و لە کوردستانەوە ئاوەدیوی ئێران دەکرێن، چون ئێران بە شێوەیەکی ڕەسمی ئەلکهوول تێیدا قەدەغەیە. ئەو کۆڵبەرە کوردانەی لە نێوان ڕۆژهەڵات و باشووری کوردستاندا، ئەمدیو و ئەودیو دەکەن و هەر بەینە جارێک بەڕێکیان لێ دەبنە قوربانی، بەشێکیان خواردنەوە ئەلکهوولییەکان دەگوازنەوە. زۆرینەمان فیلمی "ساتێک بۆ مەستیی ئەسپەکان"ی بەهمەنی قوبادیمان دێتەوە یاد، کە باس لەو کۆڵبەرانە و باری ئەسپ و هێسترەکانیان دەکات.

لە سوێد، کە بە وڵاتێکی گەلی لیبرالی ئەوروپا دەژمێردرێت و لە هەرە پێشکەوتووەکانیشییەتی، کڕین و فرۆشتن و تەواوی وردەکارییەکانی پەیوەندار بە ئەلکهوولەوە، بە کۆمپانیایەکەوە گرێدراوە، سەر بە دەوڵەتە. ئەو کۆمپانیایە، کە پێی دەگوترێ سیستەم بوڵاگەت (Systembolaget)، لە ساڵی 1955ەوە دامەزراوە، خاوەنی سەرمایەیەکە، کە نزیکەی 31 بیلیۆن کرۆنی سوێدییە و دەکاتە نزیکەی سێ بلیۆن و سێسەدوسی میلیۆن (3330000000 دۆلاری ئەمەریکی و نزیکەی 3500کەس کاری تێدا دەکەن. بێجگە لە ئەلکهوول(بە هەموو جۆرەکانییەوە، سووک و قورس و مەی و بیرە)، ئەو کۆمپانیایە کار لە کڕین و فرۆشتنی وردەواڵەی دیکەشدا دەکات. لە ساڵی 1994دا بۆ ئەوەی سوێد ببێتە ئەندامی یەکێتیی ئەوروپا یا نەبێت، دەنگدان

کرا و بە زەرینەی دەنگی دانیشتووانی سوێد، دەنگ بە چوونە نێو یەکیەتیی ئەوروپا درا. لە یەکیەتیی ئەوروپادا ئەلکهوول لە بازاڕدا و لە هەموو فرۆشگەیەکدا ئازادانە وەک کۆکاکۆلا و ئاوی خواردنەوە و جاجکە و ڕۆژنامە و هەموو شتەکی دیکە دەفرۆشرێت، لە سوێد ئەوەی قەبووڵ نەکرد و سستەم بەڕاگەکەی خۆی پاراست و هێشتەوە و تەواوی قانوونگەلێکی پێوەندداری بە ئەلکهوول و خواردنەوەی و کڕین و فرۆشتنییەوە و تەواوی بازرگانی و چالاکییەکانی ئەو بوارە و ئەو کۆمپانیایە لە دەستی دەوڵەتدا هێشتەوە.

بوارێکی دیکەی کەرتی تایبەت لە کوردستان، بازرگانیکردنە بە نەفتەوە. لەو خاڵەسنووریانەی نێوان هەرێمی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی کوردستان/ئێرانەدا، بە پێی ئامارگەلێک، کە کەسانێکی شارەزا و زیتەڵە و وریای دانیشتووانی ئەو خاڵەسنوورییانەی پەروێزخان و باشماخ و حاجی ئۆمەران، دەیگێڕنەوە، ڕۆژانە نزیکەی 900 تانکەر نەوتی ڕەشی پاشماوەی پاڵاوتەکان، کە "نەفتا"یشی پێ دەگوترێ، دەبرێنە دیوی ئێرانەوە و لەوێوە ڕەوانەی بەندەر ئیمام، بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. لە پەروێزخانەوە، ڕۆژانە 700 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئیمام دەکرێن. لە پێنجوێن و باشماخەوە ڕۆژانە 25 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. لە حاجی ئۆمەرانەوە ڕۆژانە 150 تانکەر ڕەوانەی بەندەر ئەنزەلی و زەریای خەزەر دەکرێن. هەر یەک تانکەر لەوانە 25 تەن(تۆن) نەفت دەگرێ. هەر یەک تەن لەو نەفتە بە 600 دۆلارێک دەفرۆشرێت. ئەو نەفتەی دەنێردرێتە بەندەر ئیمام، بە کۆمپانیای بیانی دەفرۆشرێت، چون ئێران ئەو بەرهەمانە ناکڕێ. ئەگەر داهاتی فرۆشتنی ڕۆژانەی ئەو نەفتە بژمێرین، دەگەینە ئەم ئەنجامانەی خوارە:

لە پەروێزخانەوە هەر ڕۆژەی 700 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەر یەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: دەمیلیۆن و پێنجسەدهەزار(10500000) دۆلار.
لە پێنجوێن و باشماخەوە هەر ڕۆژەی 25 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەریەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: سێسەدوحفتاوپێنج هەزار(375000)دۆلار.
لە حاجی ئۆمەرانەوە هەر ڕۆژەی 150 تانکەر دەڕوات، کە هەریەکەو هەڵگری 25 تەن نەفتە و هەریەک تەنی بە 600 دۆلار دەفرۆشرێ، پارەکەی دەکاتە: دوومیلیۆن و دووسەدوپەنجا هەزار(2250000) دۆلار.
سەرجەمی داهاتی فرۆشتنی ڕۆژانەی ئەو نەفتە لەو سێ خاڵە سنوورییەوە، دەکاتە: سێزدەمیلیۆن و سەدوبیستوپێنج هەزار

(13125000) دۆلار. تەواوی ئەو بازرگانییەی ئەو نەفتە ڕەوانەکردن و فرۆشتن و پارەوەرگرتنە هی دوو کۆمپانیان: کۆمپانیای"قەیوان/ Qaiwan Group" کە یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان خاوەنیەتی و کۆمپانیای "عیراق ئۆیڵ/Iraq Oil" کە پارتیی دیموکراتی کوردستان خاوەنیەتی. کۆمپانیای قەیوان، نەفتەکەی خۆی لە ڕێگەی پەروێزخان و باشماخەوە ڕەوانە دەکات، هەرچی عیراق ئۆیڵە لە حاجی ئۆمەران و جارجار کەمێکیش لە باشماخ و پەرێزخانەوە دەنێرێت. ئەو دوو کۆمپانیایە، دوو کۆمپانیای کەرتی تایبەتن، چون حیزب خاوەنیانە، نەک دەوڵەت و حوکوومەت. تەواوی ئەو داهاتانەش دەگەڕێتەوە بۆ حیزب.

کەرتی تایبەت، لەم ساڵانەدا گرنگییەکی فرە بە کردنەوە و دامەزراندنی بازاڕی یەکجار مەزن دەدات، کە (مۆڵ)یان پێ دەگوترێن. ئەم مۆڵانە، بازاڕەیلەکن، هەرچی کاڵایە تێیاندا، لەهەندەرانەوە هاوردراون. کاڵاگەلێکی تێیاندا دەفرۆشرێت، لە بازاڕەکانی سوێددا، گەلێک لەو نرخانەی کوردستان هەرزانترن. مۆڵ، دەکاتە لەناوبردنی فرۆشگە و دوکانی گچکەی خۆماڵی و نەریتی. مۆڵ، تەنێ خزمەت بە چینە دارا و بەرکپەڵەکان دەکات.
سەرمایەداری کوردستان، وەا تەکەی پێکردووە لە مەساجخانە، کە هەموو شتێکی دیکەیە، بەجگە لە مەساج. هەزاران ژنی نیپالی، ئەفریقایی، تایلاندی و شوێنانی دیکە، لە لایەن بەڵێندەر و سەرمایەدارانەوە، دەهێنەینە کوردستان، بۆ کارکردن لە ماڵە دەوڵەمەندەکاندا، بۆ کارکردن لەمەساجخانەدا، بۆ کارکردن لە بواری ئاوەووبەری دیکەدا، کە تەواوی ئەوانە سووکایەتیکردنە بە مرۆڤ و بە ژنان بە تایبەت. ڕێکخستنی هەڵبژاردنی شاجوان، لە کوردستان بووەتە نەریتێک، کە لە مۆڵەکاندا دەکرێ و سەرمایەداران بە میلیۆنان دۆلاری تێدا خەرج دەکەن. بانگهێشتنی چەندین سترانبێژ و بەناو هونەرمەندی وەڵاتەن عەرەب، تورکیا و شوێنانی دیکە، بووەتە ئامرازێکی دیکەی تێکدانی جڤاک و خڕکردنەوەی پارە.

بەڕێوەبەریەتی گشتیی کۆمپانیاکان لە کوردستان. لە ساڵی 2017دا، باس لە بوونی21000 کۆمپانیای ناوخۆیی و3100کۆمپانیای بیانی لە کوردستان دەکات، کە تێکڕا دەکەنە 24100 کۆمپانیای تایبەت، ئەهلی، ناحوکوومەتی سەربە کەرتی تایبەت.
فیدێل کاسترۆ(Fidel Castro ،13/08/1926-25/11/2016)ی شۆڕشگێڕی ڕێبەری شۆڕشی کووبا، لە 25ی نۆڤەمبەری 2016دا، لە تەمەنی 90 ساڵیدا، کۆچی دوایی کرد. لاشەکەی سووتێنرا و خۆڵەکوو(خۆڵەمێش)ەکەی

لە هاقانای پێتەختی کووباوە بە کەژاوە و کاروانی هەزاران مرۆڤ و ماشێنەوە، بە هەمان ڕێگەی کە لە جەنیوەری 1959دا، کاروانی ئازادی، شۆڕشگێڕانی کووبای، بە ڕێبەریی کاسترۆ، پێدا هاتبوون بۆ هاقانای پێتەخت و جاڕی ڕزگاری و سەرکەوتنی شۆڕشیان بەسەر ڕێژیمی باتیستا(Fulgencio Batista)دا، دا و کاسترۆ و هاوڕێیانی دەسەڵاتیان گرتەدەست، بە درێژایی 900 کم خۆڵەکووەکەی کاسترۆ، بەنێو باژێڕ و ئاوایی و جەماوەری خەڵکدا، برایەوە بۆ سانتیاگۆ دی کووبا (Santiago de Cuba)، ئەو باژێڕەی کاسترۆ تێیدا هاتبووە دنیاوە و لەوێ لە گۆڕستانی سانتا ئیفگێنیا (Santa Ifigenia Cemetery)، دوای 9 ڕۆژان لە تازیەباری، بە خاک سپێردرا.

هاوڕێیەکم، کە لە سوێد دەژی، لەو کاتەدا لە کووبا بوو و لەگەڵ ڕەوتی کەژاوەی گەڕانەوەی خۆڵەکەوەی لاشەسووتێنراوەکەی کاسترۆدا ڕۆیشتبوو و هەموو ئەو ڕۆژانەی تازیەبارییەکە بەشداریی کردبوو، تا بەخاکسپاردنی. هاوڕێیەکەم گەڕایەوە و گوتی:"کاسترۆ، ماوەیەک پێش مردنی، کە نە لە دەسەڵات و نە لە ڕێبەریی حیزب مابوو، لەگەڵ ڕێبەرایەتی حیزبی کۆمۆنیست و ڕێبەرانی دەوڵەتدا،کۆبووبووەوە و پێی گوتبوون، من دەزانم جیهان لە گۆڕاندایە و ئەمەریکا و ڕۆژاوا، لە دوای سەردانەکەی ئۆباما(Obama)وە بۆ کووبا، ئیدی هاتوونەتە نێو کووباوە و هەژموونی خۆیان لەم وڵاتەدا دەبێ و ڕەنگە ئیدی نەکرێ بەریان پێ بگیرێت.

ئەوەی من داواتان لێ دەکەم، ئەگەر دەستبەرداری تەواوی بەها و دەسکەوتەکانمان دەبن و ئابووری و شێوازی ژیان و کارگێڕی دەگۆڕن و دەسکاری دەکەن، هەرچەندە من حەز ناکەم و لەگەڵی نیم، لە گرنگ نییە بەلامەوە چ دەگۆڕن، ئەوەی بە من گرنگە، دوو شتە، هەردوو کەرت و بواری تەندروستی و خوێندنە. ئەو دوو بوارە، کە بوارەیلێکن پێوەندیان بە ژیانی خەڵکەوەیە، جەماوەرەکە، خەڵکە فراوانەکە، ئێمە لە کووبادا تێیاندا سەرکەوتوو بووین و لە هەردوویاندا خەڵک، هەموو خەڵک، سوودمەند بوون و نموونەیەکی ڕەنگینمان بە مرۆڤایەتی پێشانداوە، داواتان لێ دەکەم هەرگیز مەیانگۆڕن و دەسکاریان مەکەن و وەک خۆیان بیانهێڵنەوە".

باشووری کوردستان، زەرینەی ڕەهای خەڵکەکەی، جڤاکەکەی، بەجگە لەوانەی حیزب و دەسەڵات و نانخۆری سەر خوانی ئەوان، لە ڕەوشێکی ئابووری پڕ لە نایەکسانی و نادادیدا دەژین. نایەکسانی ئابووری، بەرهەم و دەستکردی، ئابووری بازاڕ و ئابووری ئازاد و کەرتی تایبەت و سەرمایەدارییە.

حوکوومەت و دەوڵەت، ئەگەر بەخۆی موڵکی حیزب نەبێت و حیزبیش کەرتی تایبەت و سەرمایەدار نەبێت، بەرپرسە لە سنووردانان بۆ ئەو نایەکسانی و نادادییە و دەتوانێت لە ڕێگەی نەخشە و بەرنامەگەلێکەوە، کە بۆ هەزاران سوودبەخش بن، بەرنامەگەلێکی وەک: خوێندنی بەخۆڕایی، خزمەتی تەندروستی و لەشساغی و دەرمان و نەخۆشخانەی بە خۆڕایی، کۆمەکی جڤاکی و بیمەی ژیان بۆ پەککەوتە و پیران و نەداران، وەرگرتنی ڕێژەیەکی بەرزتری باج لە دەوڵەمەندان، دابینکردنی جێگەی ژیان و خانوو و ماڵ بە مفت یا بە نرخێکی هەرزان بۆ دەستکورتان، هاتوچۆکردنی بە خۆڕایی یا هەرزان، بە ئامرازەکانی گواستنەوە بۆ نەداران، کورتکردنەوەی دەستی کەرتی تایبەت و ڕادەستکردنی هەموو بوارە گرنگەکانی، کە پەیوەندن بە ژیانی خەڵک و داهاتوویانەوە بە کەرتی گشتی و بە دەوڵەتیکردنیان و زۆری دیکە، لەسەر بنەمای نەخشەدانانی ئابووری ناوەندکییەوە، کە یەکسانی دێنێتە گۆڕێ و هانی یەک جۆرە دەرفەت بە هەمووان دەدات، دەتوانێت چارەسەری ئەو ماڵوێرانییە بکات و هەژموونی چینی سەرمایەدار نەهێڵێت. ئەگەر وا نەبێت و بەو جۆرە نەبێت، چ تام و چێژ و خۆشی و ئەمەدێک لەو نیشتمانەدا هەیە؟

سوارەی ئەلخانیزادەی شاعیر (1937-1976)، له شیعری “شار” دا، کە یەکێکه له بەناوبانگترین شیعرەکانی و بۆ خۆشەویستەکەی نووسیوە و من لێرەدا تەنێ یەک دوو کۆپلەیەکی دەگوێزمەوە، دەڵێ:

گوڵەم!
دڵم پڕە لە دەرد و کوڵ
ئەڕۆم بڕۆم لە شارەکەت
چلۆن بژیم لە شارەکەت
کە پڕ بەدڵ دژی گوڵم؟!
لە شارەکەت زەلیلە شێر،
باوی ڕێوییە
ئەڕۆم بڕۆم لە شارەکەت
گوڵەم، هەرەمی زەنگ و زۆل
چلۆن ئەبێتە جاڕەگوێ
لە شاری تۆ، لە بانی عەرشە قەنەرەی دراو
شارەکەت
ئاسکە جوانەکەم!
تەسکە بۆ ئەوین و بۆ خەفەت هەراو
کە لە شاری تۆ، لە شاری قاتڵی هەژار
گوڵ ئەداتە ئایەتی پەڕاوی دێ؟

ئەڵێم بڕۆم لە شارەکەت گوڵم

لە نیشتمانێکدا، کە بەدەست کەرتی تایبەت و بەرپرسی سەرمایەدار و سەرمایەداری مەعموولییەوە، پڕ بێ لە گزی و باوی ڕێوی بێت و شێر تێیدا زەلیل، دەڤەرێک بێت بۆ زۆنگ و زەل، کەوشی پارەوپوووڵ لە بانی عەرش بێت و هەژارکوژ بێت، دەبێ ژیان بۆ نەداران و چینەکانی خوارێی پلیکانێی جڤاک چ واتایەکی ه□ بێت؟
فیلۆسۆف و دەوڵەتمەداری ئایرلەندی ئێدمۆند بورک(/Edmund Burke)/ 1797-1729)، کە لەلایەن زۆرێکەوە بە دامەزرێنەری بیـــــــــــــری کۆنسێرڤاتیزم دادەنرێ، دەڵێ:"بۆ ئەوەی نیشتمانمان خۆش گەرەک بێت، دەبێ شتگەلێک لە نیشتماندا هەبن پاڵمان پێوە بنێن بۆ خۆشویستنی. ئەگەر لە نیشتماندا، ئەو شتگەلە پاڵنەرانەی، کە وامان لێ دەکەن خۆشیمان بووێت و هەست بە ئینتیما بکەین بۆی، نەبن، ئەوا ئەوەی ناوی نیشتمانی لێ دەنێین درۆیەکەی گەور□ یە".

2019-02-19

پەراوێزەکان:

شیعرەکەی (مەحموود دەرویش)، بە عەرەبی ناوی"لیس للکرد إلا الریح"ە و بە (سەلیم بەرەکات) پێشکەش کراوە.
https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/feb/12/the-guardian-view-on-private-schools-motors-of-unfairness